

ДОВІДКОВІ ТАБЛИЦІ, ПОРАДИ, СЛОВНИЧКИ

До теми «Фразеологія. Фразеологічна помилка»

Короткий фразеологічний словничок

Абі день до вечора – підневільно, безрадісно, аби як.

Аж з медом та з маком – сказати щось облесливо, нещиро.

Ангельське терпіння – безмірний і доброзичливий терпець.

Баглаїбити – ледарювати, нічого не робити, байдикувати.

Берега пуститися – втратити почуття міри.

Бити лихом об землю – не зважати на сумні обставини, не журитися.

Бісики пускати – дивитися на когось грайливо, залицятися.

Брати (узяти) бика за роги – сміливо, рішуче братися за справу.

Брати на кпіни – глузувати, кепкувати, насміхатись з когось.

Буханцями годувати – бити.

В кулак трубити – бідувати, терпіти нестатки, голод.

Варити воду – вередувати, коверзувати.

Ведмежа послуга – послуга, яка замість допомоги завдає шкоди.

Вилами по воді писане – щось невиразне, непевне, сумнівне.

Високі пороги – про небажання приймати когось у свій дім.

Вітряшки продавати – заглядати без діла, роздивлятися безцільно.

Водити хліб і сіль – дружити, підтримувати знайомство.

Вставляти палиці в колеса – перешкоджати, заважати кому-небудь у здійсненні чогось.

Геркулесові стовпи – крайня межа, крайній пункт.

Глек (горщик) розбити – розірвати дружні стосунки, посваритися.

Гнути шию – коритися.

Голос волаючого в пустелі – заклик, що залишається без відповіді.

Гомеричний регіт – нестримний, дуже гучний сміх.

Гордій вузол – складне переплетіння обставин, заплутані питання.

Горобіна ніч – темна, буряна ніч із дощем, градом, блискавицями.

У хвіст і в гриву – сильно сварити, підганяти, спонукати когось до чого-небудь.

Давати відкошá – виявляти рішучу протидію, гостро заперечувати, різко відповідати.

Далеко куцому до зайця – про людей або предмети, які подібні, але все ж неоднакові.

Дамблів меч – постійна небезпека.

Де Макар телят не пас – далеко.

Десята вода на киселі – про дуже далеку рідню.

Десята спиця в колесі – про людину, яка виконує незначну роль у якійсь справі.

Дірка без бублика – нічого.

Дорога килимом – комусь таланить, легко все дастися.

Езопова мова – аллегоричне висловлення з натяками й недомовками.

Ерихонська труба – дуже сильний голос.

Ждáники поїсти – утратити надію на можливість дочекатися когось чи чогось.

За холодну воду не братися – нічого не робити.

Зав'язати вузлик на пам'ять – намагатися запам'ятати щось.

Заварити кашу – затіяти щось клопітне, що загрожує неприємними наслідками.

Закрутилася веремія – галасувати, зчинити крик, колотнечу.

Закусити вудýла – не відчувати управління, перестати коритися.

Залити сала за шкуру – заподіяти багато горя, зла.

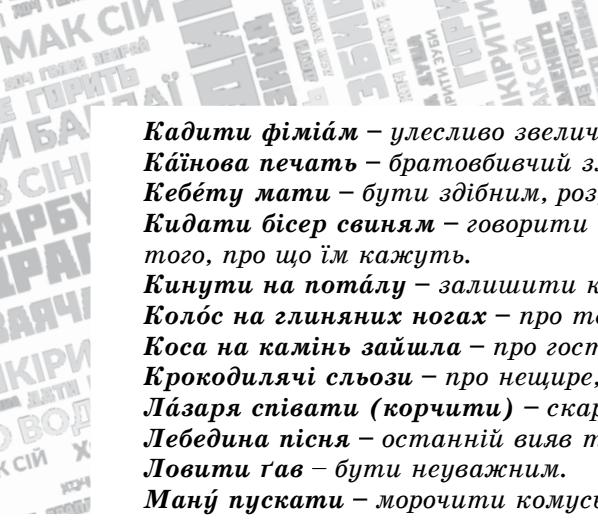
Згущувати фарби – надміру посилювати, перебільшувати що-небудь.

Зіхóдити на пси – зводитися нінашо.

Золоте правило – найкраща в усіх випадках форма поведінки.

Зорі в калюжах – надії на краще, незвичайне в буденному.

Йти до рук – мати хист до якого-небудь роду занять.

Кадити фіміам – улесливо звеличувати, прославляти кого-небудь.

Кайнова печать – братовбивчий злочин.

Кебету мати – бути здібним, розумним.

Кидати бісер свиням – говорити що-небудь людям, які не можуть (або не хочуть) зрозуміти того, про що ім кажуть.

Кинути на поталу – залишити когось напризволяще.

Колоб на глиняних ногах – про те, що не має міцної основи.

Коса на камінь зайшла – про гостру суперечку людей, які не поступаються одне одному.

Крокодилячі сліззи – про нещире, удаване співчуття.

Лазаря співати (корчти) – скаржитися на долю.

Лебединна пісня – останній вияв таланту, останній вчинок у житті.

Ловити гав – бути неуважним.

Ману пускати – морочити комусь голову, обдурювати.

Мозолити очі – набридати.

На глузи брати (піднімати) – кепкувати з когось.

На голову не капає – немає нагальної потреби в чому-небудь.

На городі бузина, а в Києві дядько – таке, що не має логічного зв'язку, нісенітниця.

На прою стати – до боротьби.

На рушнику стати – брати шлюб, одружуватися.

На чотири ока – тільки вдвох, один на один, без свідків.

Накивати п'ятами – втекти.

Накрити мокрим рядном – накинутися на кого-небудь із погрозами, докорами.

Наріжний камінь – основа чогось, найважливіша деталь чого-небудь.

Наче у вусі – тихо.

Не в тім'я битий – тямущий, мудрий, метикуватий.

Не лізь поперед батька в пекло – не поспішай, поступися старшим.

Не тільки світу, що у вікні – не одна втіха, вихід із становища.

Небо прихилити для когось – прагнути зробити для кого-небудь більше, ніж це можливо.

Неначе в молоці дитина – про кого-небудь, хто живе в розкошах, достатках; про когось дуже красивого.

Нижче трави ходити – про людину скромну, тиху, боязку; про почуття остраку.

Ні складу ні ладу – безладдя.

Обдерти як липку – забрати силою що-небудь у кого-небудь, пограбувати.

Олімпійський спокій – урочисто байдужий, велично незворушний, незмінно врівноважений.

Оскому набити – почувати відразу до чогось; набриднути.

Палищею кинути – дуже близько.

Пахне смаленим – загрожує небезпека.

Піррова перемога – сумнівна перемога; перемога, яка не виправдовує жертв.

Покласти до серця – завжди пам'ятати.

Порости в пір'я – змужніти, набратися сил.

Починати від Адама – розповідати про що-небудь здалека, із самого початку, не з головного.

Розказувати сон рябої кобили – говорити неправду, нісенітниці; вигадувати.

Розрубати гордіїв вузол – швидко, прямолінійно й рішуче вирішити заплутане питання, складну справу.

Сади Семіраміди – велична, масштабна архітектурна споруда.

Сам Бог велів – вдало, влучно; так, як треба.

Світ за очі – далеко; щоб не бачити.

Святая святих – про що-небудь найзаповітніше.

Сісти в калюжу – зазнати невдачі.

Сісти на шию – робити щось за рахунок іншого, докучати.

Смалити халівки – залишатися, загравати.

Сміятися на кутні – плакати.

Ставити на карб – звинувачувати когось у чому-небудь.

Танцювати від пічки – бачити в чому-небудь першопричину, початок чогось.

Тиха вода греблі рве – про зовні тиху людину, здатну на вчинки, яких ніхто від неї не чекає.

Хоч в око стрель – дуже темно.
 Хоч греблю гати – дуже багато.
 Хоч до рани прикладай – про добру і лагідну людину.
 Хоч з лиця воду пий – дуже вродливий.
 Хоч мак сій – дуже тихо.
 Хоч трава не рости – абсолютно байдуже.
 Червоною ниткою проходить – наскрізна думка, основний намір.
 Яблуко розбратьу – причина сварки, ворожнечі.
 Яблуку ніде власті – людно.
 Як горох при дорозі – про беззахисну людину.
 Як медом мастити – говорити улесливо, головно нещиро.
 Як мокре горить – дуже повільно, ледве-ледве.
 Як у Христа за пазухою – почуватися спокійно, затишно.

До теми «Склад. Наголос»

Під час поділу слова на частини для переносу з рядка на інший рядок варто пам'ятати таке.

НЕ МОЖНА	Варіанти поділу на частини для переносу	Поділ на склади
залишати одну букву слова в попередньому рядку чи переносити одну букву на наступний рядок, навіть якщо вона позначає склад	опи-ту-ва-ння округ олень моя Азія	о-пи-ту-ва-ння о-круг о-ле́нь мо-я А-зія
роздрівати буквосполучення дж , ձ , якщо вони позначають один звук	xo-джу гү-ձзик ку-ку-րу-ձза	xo-джу гү-ձзик ку-ку-րу-ձза
відривати від другої основи складних слів початкову букву, якщо вона не становить складу	близько-східний, а не близько-с-хідний овоче-сховище, а не овочес-ховище	близъ/ко/схи/дний о/во/че/схо/ви/ще
відокремлювати від попередньої букви апостроф і м'який знак	буր'-ян нізъ-кий	бу́р'-ян ни́зъ-кий
роздрівати буквосполучення ью , յо	третъо-го баталь-յон	тре-тьо-го ба-таль-յон

Важливі технічні правила переносу

Технічні правила переносу стосуються не лише слів, а й інших знаків у тексті. Їх варто пам'ятати під час створення письмового тексту, зокрема й власного висловлення.

НЕ МОЖНА	Правильно
роздрівати ініціальні та комбіновані абревіатури	ООН УкрНДІ АН-225
відривати ініціали від прізвища, скорочені назви мір від цифр тощо	Г. Ф. Квітка проф. Петренко 50 см 2021 р.
переносити на початок наступного рядка тире, дефіс, крапку, кому, двокрапку та ін., а також дужку й лапки, що закривають	,!?) –
ставити дужки й лапки, що відкривають, у попередньому рядку	«(

Перелік слів із нормативним наголосом

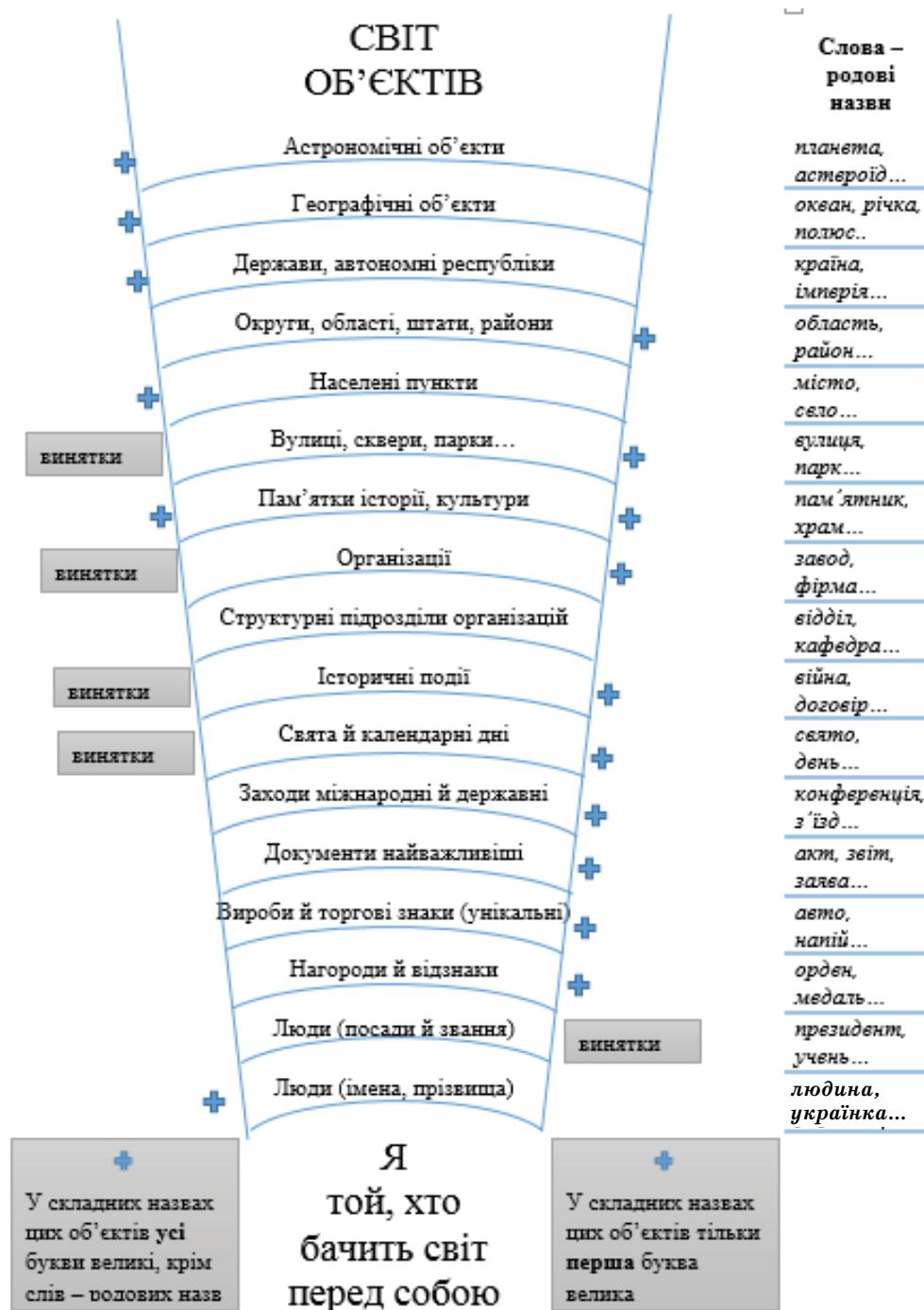
А	агрономія	галъмо, гальма	(у книжці)
	алфавіт	глядач	закрутка
	аркушик	горошина	залишити
	асиметрія	граблі	заміжня
		гуртожиток	занести
Б			запонка
	багаторазовий	даніна	заробіток
	безпринципний	дано	заставка
	бешкет	децим Етр	застібка
	благовіст	дешниця	застопорити
	близький	де-Юре	звисока
	болотистий	джерело	здалека
	бородавка	дивлячись	зібрання
	босоніж	дичавіти	зобразити
	боязнь	діалог	зозла
	бурштиновий	добовий	зрання
	буллетень	добуток	зруйніти
		довезти	зубожіння
В			
	ваги (у множині)	довести	І
	вантажівка	довідник	індустрія
	весняний	догмат	
	вигода (користь)	донести	К
	вигода (зручність)	донька	камбала
	видання	дочка	каталог
	визволінний	дрівва	квартал
	вимога		кішка
	випадок	Е	кілометр
	виразний	експерт	кінчити
	висіти		колос
	вітрати	Є	колія
	вишиваний	єретик	копченій (дієприкметник)
	відвезді		копченій (прикметник)
	відвісти	Ж	корисний
	відгомін	жалюзі	косий
	віднести		котрий
	відомість	З	кричевий
	(спісок)	завдання	кротіти
	відомість	завезти	кропива
	(повідомлення,	завести	кулінарія
	дані, популярність)	зажди	курятина
		зачасу	
	вирши	загадка	Л
	віршовий	зайржавілий	лате
	вітчим	зайржавіти	листопад
		закінчити	літопис
		закладка	люстро
Г			

М	пІдлітковий	тИгровий
мАБУть	пізAnня	тисOвий
магістErський	пітнIй	тім'янIй
мАркетинг	піцЕрія	травестIя
мерEжа	пОдруга	тризУб
металУргія	пОзначка	тУлуб
мілімЕтр	пОмилка	у
	помІщик	український
	помOвчати	уподобання
Н	поняття	урочистий
навчAnня	порядкOвий	усередині
нанестI	посередині	
напIй	привезтI	Ф
нАскрізний	привестI	фартУх
нAчинка	прИморозок	фаховий
ненAвидіти	принестI	феномен
ненAvисний	прИчіп	фольга
ненAvисть	прОділ	фOrзац
нестI	промІжок	
нIздря	псевдонім	Х
новIй		хAос (у міфології: стихія)
		хаос (бездад)
О		
обіцЯнка	рАЗом	Ц
обрAnня	рЕмінь (пояс)	цАрина
обрУч (іменник)	рЕшето	цемент
одинАдцять	рИнковий	центнер
одноразOвий	рівнIна	цінник
ознАка	роздрібнIй	
Олень	рОзпірка	Ч
оптOвий	рукОпис	чарівнIй
осетEr	руслO	черговий
отАман		читання
Оцет	С	чорнозем
	сантимЕтр	чорнOслив
П	свЕрдло	чотирнАдцять
павIч	серЕдина	
партEr	симетрIя	Ш
пЕкарський	сільськогосподарський	шляхопровід
перевезтI	сімдесят	шовкOвий
перевестI	слина	шофEr
перЕкис	соломInка	
перелЯк	стАтуя	Щ
перенестI	стовідсОтковий	щЕлена
перЕпад	стрибАти	щИпці
перЕпіс		щодобовIй
піалA	Т	
пІddаний (діеприкметник)	текстовIй	Я
підданий (іменник, істота)	течія	ярмаркOвий

До теми «Уживання великої букви»

«Мнемонік»

Для згадування основних правил уживання великої букви можна скористатися наведеною схемою. Завдяки позначкам зліва та справа (+) вона уточнює певні загальні тенденції: **усі слова (крім родових) пишемо з великої букви**, якщо це назви далеких, значущих, унікальних (одиничних) об'єктів, натомість **лише перше слово з великої букви або й взагалі всі слова з малої** – якщо це близькі, певною мірою типові об'єкти. Ну і, звісно, не забуваємо про винятки!

До теми «Будова слова. Способи словотвору»

Системні зв'язки морфем

Окремі префікси, як і суфікси, можуть вступати в омонімічні, синонімічні, антонімічні та паронімічні відношення. Крім того, багатьом префіксам і суфіксам властива багатозначність.

Явище	Морфема	Приклади
Омонімія	Префікс (окремі приклади)	а- ₁ / а- ₂ (аморальний – акліматизувати), за- ₁ / за- ₂ / за- ₃ (закордон – завеликий – забігти), пре- ₁ / пре- ₂ (препозиція – прекрасний), про- ₁ / про- ₂ (прочитати – проректор), су- ₁ / су- ₂ (супільство – суфікс)
	Суфікс (на прикладі значень одного суфікса)	-ин-: пестливість (<i>хатина</i>), згрубілість (<i>домина</i>), збірність (<i>садовина</i>), одиличність, однократність (<i>краплина</i>), опредмечена дія (<i>гостина</i>), опредмечена ознака (<i>гордина</i>), наслідок, продукт (<i>сколотини</i>), знаряддя дії (<i>млин</i>), присвійність (<i>мамин</i>), особа (<i>дитина</i>), особа жіночої статі (<i>дядина</i>), істота (<i>тварина</i>), місце, приміщення (<i>долина, середина</i>), стан психічний або фізичний (<i>відносини</i>), речовина (<i>пролактин</i>), рослина (<i>горобина</i>), одиниця виміру (<i>третина</i>), предмет (<i>ряднина</i>), різновид м'яса (<i>свинина</i>)
Синонімія	Префікс (окремі приклади)	не-, а-, ір-, ім-, анти-, проти- (значення заперечення, протилежності); над-, архі-, ультра-, супер-, гіпер- (значення дуже високого ступеня якоїсь ознаки); лже-, псевдо-, квазі- (значення несправжньості, уявності, фальшивості); в-(у-), ви-, від-, до-, з-, за-, на-, над-, о-/об-, перед-, під-, при-, по- (значення напрямку руху)
	Суфікс (окремі приклади)	-ач, -ник/-льник, -ар, -аль, -ець, -тель, -ій, -ень, -ун, -ак, -ич, -тух, -атор, -ізатор/-изатор, -ант, -ент, -ер, -ат (значення назви особи за дією, процесом); -к-, -иц-, -ин-, -ес- (значення осіб жіночої статі; назви, що утворені від іменників чоловічого роду); -ість, -от-, -изн-, -ош-, -ин-, -інь, -щин, -ств-, -й-, -ав-, -о-, -ізм/-изм (значення абстрагованої якості, властивості); -иш-, -исък-, -ак-, -уг-, -ук-, -аг-, -уган, -ар-, -ур-, -ин-, -омах- (значення збільшеності-, експресивності)
Антонімія	Префікс (окремі приклади)	анти- / про- (антитітамін – провітамін), в- / ви- (вхід – вихід), ви- / за- (вибивати – забивати), ви- / з- (вилізти – злізти), від- / до- (відтягнути – дотягнути), від- / на- (відкривання – накривання), від- / на- (відкривати – накривати), гіпер- / гіпо- (гіпертонія – гіпотонія), де- / ре- (дегенерація – регенерація), до- / після-, по- (довоєнний – післявоєнний, повоєнний), екстра- / не- (екстраактивність – неактивність), за- / від- (загинати – відгинати), за- / перед- (загір’я – передгір’я), за- / роз- (зав’язувати – розв’язувати), за- / роз- (загадка – розгадка), ім- / екс- (імпорт – експорт), мікро- / макро- (мікроелементи – макроелементи), на- / з- (навантажити – звантажити), над-, на- / під- (надводний, наземний – підводний, підземний), недо / об-, пере- (недогодувати – обгодувати, перегодувати), перед- / пост-, після- (передінфарктний – постінфарктний, післяінфарктний), під- / від- (підбігти – відбігти), по- / роз- (полюбити – розлюбити)
	Суфікс (окремі приклади)	-енък- (-онък-) / -иш- (козаченъко – козачище, дівчинонъка – дівчище), -енък- / -елезн- (довгенький – довжелезний), -енък- / -юг- (козаченъко – козарлюга), -есенък- / -езн- (старесенький – старезний), -ець- / -иш- (вітерець – вітрище), -ик- / -иш- (гарбузик – гарбузище), -ісінък- / -езн- (отакісінъкий – отакезний), -к- і -иш- (ручка – ручище)

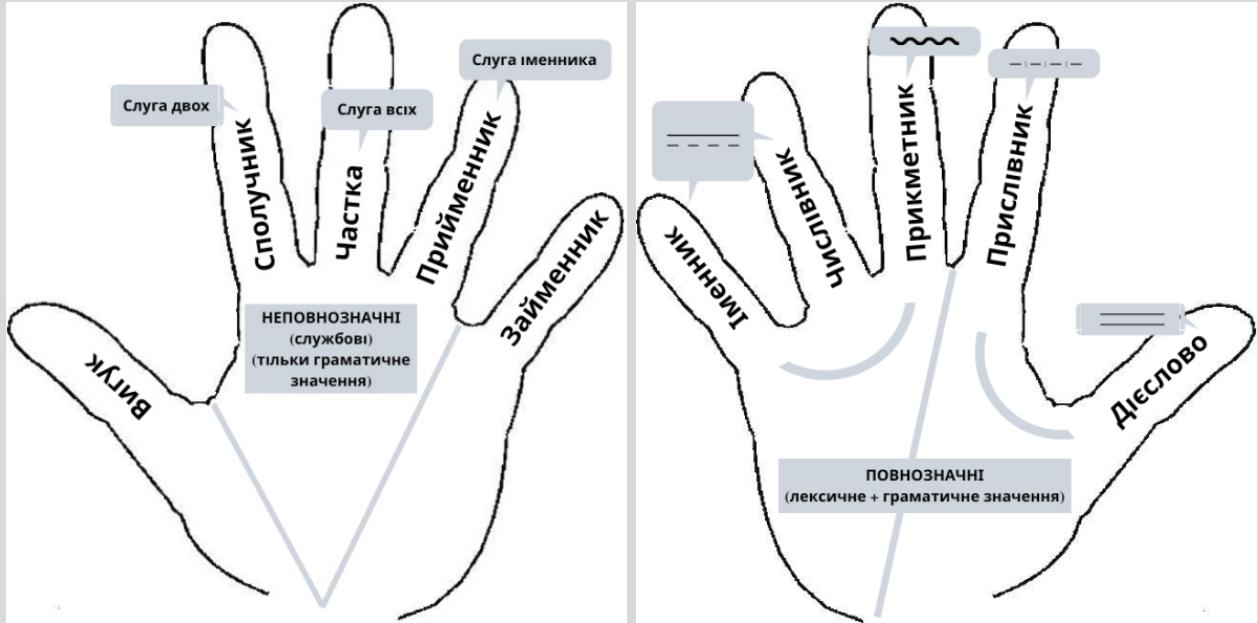

Явище	Морфема	Приклади
Паронімія (у широкому розумінні)	Префікс (окремі приклади)	ви- / від- / за- (визначати – відзначати – зазначати), від- / по- (відчуття – почуття), до- / при- (дослухатися – прислухатися), за- / у- (запроваджувати – упроваджувати), о- / ви- / на- / про- (оголошувати – виголошувати – наголошувати – проголошувати), о- / с- / за- (оплатити – сплатити – заплатити), при- / приз- (приводити – призводити), при- / про- (притягувати – протягувати), по- / пов- (поставати – повставати), о- / об- (описати – обписати)
	Суфікс (окремі приклади)	-ан- / -анн- (несказаний – несказаний), -ан- / -ен- / -н- / -ов- (складаний – складений – складний – складовий), -ен- / -енн- (нездійснений – нездійснений), -ев- / -ов- (поверхневий – поверховий), -чик- / -ник- (показчик – показник)
Багатозначність	Префікс	при-: 1) досягнення результату (кінець руху) (<i>прийти</i>), 2) доповнення до чогось (<i>приписати</i>), 3) здійснення дії на користь суб'єкта (<i>приберегти</i>), 4) незакінчена, часткова дія (<i>причинити</i>), 5) зближення предметів (<i>прикліти</i>), 6) супровідна, неповна дія (<i>приспівати</i>); пра-: 1) ступінь давньої спорідненості (<i>прабаба</i>), 2) давність, споконвічність (<i>прабатьківщина</i>), 3) первинність (<i>праобраз</i>)
	Суфікс (окремі приклади)	-ник: 1) любитель якоїсь справи (<i>лижник</i>), 2) фахівець у чомусь (<i>рахівник</i>), 3) приохочений до чогось (<i>модник</i>), 4) працівник якоїсь організації (<i>церківник</i>), 5) належний до чогось, учасник (<i>одногрупник</i>), 6) виробник чогось (<i>ковбасник</i>), 7) той, хто перебуває в певному стані (<i>вступник</i>); -уват-: 1) подібність із чимось (<i>гачкуватий</i>), 2) неповнота вияву ознаки (<i>сипуватий</i>), 3) подібність із твариною (<i>вовкуватий</i>)

До розділу «МОРФОЛОГІЯ»

ЛАЙФХАК

Щоб легко запам'ятати частини мови та зв'язки між ними, варто скористатися «кінетичною» схемкою «Частини мови на долонях».

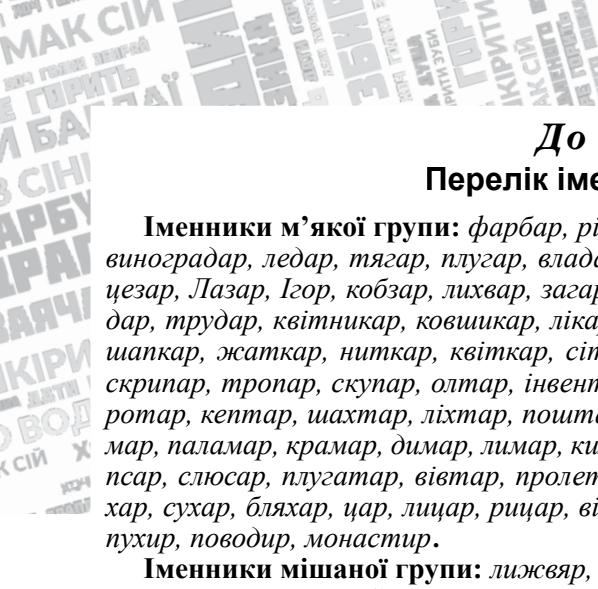
Завдяки цьому завжди можна мати «під рукою» купу підказок, наприклад:

- про те, що в українській мові 10 частин мови;
- про те, що є повнозначні (6), неповнозначні (3) та особлива (вигук) частини мови;
- про те, що числівник і прикметник – належні до іменника, а прислівник – типово до дієслова;
- про те, що прислівник типово не може поєднуватися з іменником;
- про те, що займенник ніби є повнозначна частина мови, але своєрідна (указує, але не називає);
- про те, що займенник уживається замість іменника, числівника та прикметника (спробуйте: мізинцем іншої руки вдається перекрити лише три відповідні пальці);
- про те, що прийменник стосується займенника й іменника;
- тощо, тощо і тощо.

Успіхів!

Щоб руки дійсно допомогли вам запам'ятати інформацію про частини мови – поекспериментуйте! Наприклад, переконатися в тому, що прислівник не дружить з іменником, можна так: спробуйте звести докупи пальці «іменника» і «прислівника» – не вийде.

До теми «Іменник»

Перелік іменників м'якої та мішаної груп:

Іменники м'якої групи: фарбар, різьбар, лижвар, жнивар, буквар, бровар, злідар, звіздар, бездар, виноградар, ледар, тягар, плугар, владар, годинникар, словникар, казкар, аптекар, бібліотекар, пекар, цезар, Лазар, Ігор, кобзар, лихвар, загар, чагар, дзигар, книгар, орендар, бондар, володар, господар, дудар, трудар, квітникар, ковшикар, лікар, байкар, страйкар, сопілкар, голкар, шинкар, строкар, токар, шапкар, жаткар, ниткар, квіткар, сіткар, щіткар, друкар, свинар, млинар, сукнар, дзвононар, льонар, скрипар, тронар, скунтар, олтар, інвентар, коментар, цвінттар, гонтар, бунтар, чоботар, скотар, воротар, кептар, шахтар, ліхтар, поштар, штукар, перукар, свічкар, стрічкар, шишкар, пляшкар, каламар, паламар, крамар, димар, лимар, килимар, римар, сурмар, корчмар, кесар, цесар, писар, цісар, косар, пасар, слюсар, плугатар, вівтар, пролетар, титар, секретар, трембітар, знахар, кожухар, кухар, глухар, сухар, бляхар, цар, лицар, рицар, вівчар, гончар, винар, козир, пузир, упир, кучер (волосся), пустир, пухир, поводир, монастир.

Іменники мішаної групи: лижвар, маляр, мебляр, срібляр, цегляр, фігляр, вуглляр, свердляр, хмеляр, скляр, шкляр, голяр, бджоляр, школяр, смоляр, картопляр, кресляр, тесляр, гусляр, мітляр, котляр, ковзаняр, бавовняр, каменяр, вапняр, фарб'яр, різьбяр, пісняр, зброяр, круп'яр, дігтяр, газетяр, картяр, повістяр, сміттяр.

Типові помилки, яких припускаються мовці під час творення відмінкових форм іменників I відміни

У дужках наведено типові закінчення відмінка, а серед прикладів правильний/-і виділено **грубим шрифтом**, помилкові – лише курсивом.

P. в.

- одн. (-и, -и): **немає** *кручі* / *кручи*; **чаши** / *чаши*; **Саші** / *Саши*
- мн.: (-**Ø**, -ів, -ей) **мишій** / *миші* / *мишів*; **чаши** / *чашив* / *чашей*; **суддів** / *суддей* / *суддів*; **доріг** / *дорог*; **суконь** / *сукнів* / *сукнь*; **ігор** / *ігер* / *ігр*; **гайдамаків** / *гайдамак*

D. в.

- одн.: **книжці** / *книжкі*; **чаши** / *чаше*; **Саші** / *Саши* / *Саше*; **Ользі** / *Ольгі*
- мн.: (-ам, -ям) **бурям** / *бурам*; **грибням** / *грибнам*

З. в.

- одн.: (-у, -ю) **бурю** / *буру*; **площу** / *площю*; **грибню** / *грибну*
- мн.: (як у Н. в. або Р. в.) **годувати** *свиней* (*свині*) / *свинів*; **мишій** (*миші*) / *миші*, *мишів*; **знайти** *суддів* / *суддей* / *суддів*

O. в.

- одн.: (-о, -єю, -єю) **бурею** / *бурью* / *бурою*; **площею** / *площєю* / *площою*; **Іллею** / *Іллью* / *Іллею*; **грибнею** / *грибнєю* / *грибньою* / *грибною*
- мн.: (-ами, -ями, -ми) **грибнями** / *грибнами*; **кручами** / *кручями*; **слізьми** (*сьозами*) / *слозами* / *слізами*; **бурями** / *бурами* / *бурми*

M. в.

- одн.: (-и, -ї + чергування) **по стежци** / *стежкі* / *стешці*; **у тещі** / *тещі*; **при Говорусі** / *Говорухі*
- мн.: (-ах, -ях) **при грибнях** / *грибнах*; **по дорогах** / *дорогам*

К. в.

- одн.: (-о, -е, -є, -ю) **стежко** / *стежке*; **Говорухо** / *Говоруху* / *Говоруше*; **сестро** / *сестре* / *сестру*; **воле** / *волю* / *вольо*; **грибне** / *грибню* / *грибну* / *грибно*; **Ілле** / *Ілле* / *Іллю* / *Ілльо*; **Маріє** / *Марія* / *Марію*; **бабусю** / *бабусе* / *бабусю*; **Насте** / *Настя* / *Настю*; **Наталіє** / *Наталію* / *Наталія*, **Наталю** / *Натале* / *Натале*; **Катре** / *Катрю* / *Катре*, **Катруся** / *Катрусе* / *Катрусьо* / *Катресе* / *Катруся*; **Саше** / *Сашо*
- ім'я + по батькові: **Зіно Павлівно** / *Зіна Павлівно* / *Зіно Павлівна*, **Зіне Павлівне** / *Зіну Павлівну*
- загальна назва + прізвище: **поетко Забашто** / *поетке Забаште* / *поетку Забашту* / *поетка Забашта*
- мн.: (як Н.) **грибні** / *грибни*, **межі** / *межі*

Типові помилки, яких припускаються мовці під час творення відмінкових форм іменників II відміни

У дужках наведено типові закінчення відмінка, а серед прикладів правильний/-і виділено **грубим шрифтом**, помилкові – лише курсивом.

Р. в.

- одн.: (-у, -ю, -а, -я) **документа** / документу, **Львова** / Львову, **Кавказу** / Кавказа, **хліба** / хлібу, **акта** / акту
- при дієслові з **не**: не купив **комп'ютера** / комп'ютер, не відзначив **особи** / особу
- мн.: (-Ø, -ів(-їв), -ей) **тат** / татів / татей, **вольтів** / вольт, **дощів** / дощій, **грузинів** / грузин, **громадян** / громадянів / громадянинів, **бажань** / бажаннів / бажсаній, **умінь** / уміннів / уміннь / уміній, **вікон** / вікн / вікен / вікнів, **озерець** / озерців / озерць, **очей** / очів / віч / вічей

Д. в.

- одн.: (-ові, -еві, -еві, у, -ю) **пневі** / пню / пньові, **Петровичу** / Петровичеві, **піддашию** / піддашью / піддашеві, **Батурину** / Батуринові, **поросятку** / поросяткові / поросяты
- немилозвучний збіг: начальникові** відділу Редіну **Петрові Олексійовичу** / начальнику відділу Редіну Петру Олексійовичу
- мн.: (-Ø, -ам(-ям), -ей) **дощам** / дощям, **громадянам** / громадянинам, **узбережжям** / узбережжам

З. в.

- одн.: (Н. або Р.) побачив **будинок** / будинка, речі Петра **Вітра** / Вітру
- паралельні форми (правильні): написати **акт** / акта, **ніж** / **ножа**
- мн.: (Н. або Р.) знайти **вантажі** / вантажи, шанувати **вчителів** / вчителей
- виняток:** податися у **гвардійці** / гвардійців

О. в.

- одн.: (-ом, -ем (-єм), -ям, -им) **прізвищем** / прізвищом / прізвищем, **конем** / коньом / конем, **лікарем** / лікарем / лікаром, **ножем** / ножом, **Ільїним** / Ільїном, **Харковом** / Харковим, **Пушкіним** / Пушкіном, **Дарвіном** / Дарвіним
- мн.: (-ами, -ями, -ми) **товарищами** / товарищами / товарицями, **учителями** / учительми, **кінами** / коньми, **колінами** / колінами / колінами
- паралельні форми (правильні): **чоботами** / чоботями / чобітими / чоботыми
- винятки (-има): очима** / очами / очми, **плечима** / плечами / плічми / плечами

М. в.

- одн.: (-і(-ї), -ові, еві(-сві), -у, -ю) **на/по/при** читачу, читачеві, читачі / читачю, читачові, читачи; **у/на/по/при** будинку, будинкові / будинкі / будинці; **на обличчі** / **по обличчю** / обличчу / обличкові / обличеві / обличчеві, у фейсбуку / фейсбуці / фейсбукові / у фейсбуки / у фейсбук
- мн.: (-ах, -ях) **по товарищах** / товарищам / товарищам / товарицям, **по календарях** / календарам / календарям, **при кобзарях** / кобзарям / кобзарах, **по обличчях** / обличчям / обличчах / обличчам, **по очах** / очам

К. в.

- одн.: (-у, -ю, -е) **Людвігу** / Людвіг / Людвіже / Людвіге, **діду** / діде, **слухачу** / слухаче, **Віталію** / Віталіс / Віталій, **лікарю** / лікарє / лікар / лікару, **Богдане** / Богдану, **Олегу** / Олеже / Олеге, **Ігорю** / Ігоре / Ігоре / Ігору, **посоле** / посол / посту, **школяре** / школяру / школярю, **умільцю** / умільче / умільце, **Романишине** / Романишин / Романишину, **Львове** / Львів / Львову
- дів загальні назви: добродію бригадире** / добродіє бригадиру / добродію бригадиру
- загальна назва + ім'я: дружес Ігорю** / другу Ігорю / друге Ігоре / друге Ігоре
- загальна назва + прізвище: декане Редіне** / **декане Редін** / декану Редіну / декане Редіну / декану Редін
- ім'я + по батькові: Олегу Юрійовичу** / **Олеже Юрійовичу** / Олеге Юрійовичу / Олеже Юрійовиче
- мн.: (як Н.) **учителі** / **учителя**, **товариши** / **товариці** / **товариши** / **товарищи**

Типові помилки, яких припускаються мовці під час творення відмінкових форм III відміни

У дужках наведено типові закінчення відмінка, а серед прикладів правильний/-і виділено **грубим шрифтом**, помилкові – лише *курсивом*.

P. B

- ❑ одн.: (-и, -и) *Руси / Руси, ніжності / ніжності / ніжністі, фальші / фальши, печі / печи, широчіні / широчині*
 - ❑ мн.: (-ей) *загузей / загузів, сумішей / сумішів / сумішей, областей / областів, ніжностей / ніжностів*

II

- одн.: (-и, -и) *Русі* / Руси, *ніжності* / ніжності / ніжністі, *фальші* / фальши, *печі* / печи, *широкіні* / широчини / широчині

2 8

- одн.: (Н.) **ніжність** / ніжність, **піч** / піч, **широкінь** / широчинъ
 мн.: (Н.) **зійти симіні** / симіни, **ніжності** / ніжносты / ніжністъ

0

- одн.: (-ю) ніжністю** / ніжністю / ніжністю / ніжністю, **піччю** / печчю / піччю, **жовчю** / жовчю / жовччю, **матір'ю** / матер'ю / матір'ю / мати

мн.: (-ами, -ями) подорожами / подорожями / подорожжями, **вістями** / вістями, **матерями** / матерми / матірями

M B

- ❑ одн.: (-и) *печі* / печи, *по матері* / матірі / матери, *при свідомості* / свідомости
 - ❑ мн.: (-ах, -ях) *у подорожках* / подорожжях / подорожях, *по ноочах* / ноочам / ноочям

K. R.

- одн.: (-е) **ноче** / **ночє** / **ніч**, **свідомосте** / **свідомостє** / **свідомістє**, **мати** / **матір** / **матер**
 мн.: (-ері) **матері** / **матеря**

Типові помилки, яких припускаються мовці під час творення відмінкових форм IV відміни

У дужках наведено типові закінчення відмінка, а серед прикладів правильний/-і виділено **грубим шрифтом**, помилкові – лише курсивом.

P. B

- одн.: (-ати, -яти, -ені) **теляти** / теля, **лошати** / лоші / лоша / лошата, **племені** / плем'я / племени
 - мн.: (-Ø) **гусят** / гусятів, **лошат** / лошатів / лошенят / лошів, **імен** / іменів / ім'їв, **тімен** / тіменів / тімен

Д. В.

- ❑ одн.: (-аті, -яті, -ені) **теляті** / телю / тельові, **лошаті** / лошу / лоші / лошати, **племені** / **плем'ю** / племени
 - ❑ мн.: (-атам, -ятам) **гусятам** / гусятім, **лошатам** / лошатім / лошенятам / лошам, **іменам** / ім'ям, **тім'ям** / тіменям

3. R

- одн.: (Н.) знайти **курча** / курчя, **плем'я** / племя / племня
 - мн.: (Н., або Р.) знайти **колішата** / колішат, **дівчатам** / дівчатам

O₂ B

- одн.: (без -ат, -ят на -ам, -ям; -енем, -ям) *гусям* / гусятом, *курчам* / курчям / курчатом, *племенем* / *плем'ям* / племям / племінем
 - мн.: (-атами, -ятами, -енами) *курчатами* / курчами / курчатьми, *дівчатами* / дівчатьми, *іменами* / *ім'ями*, *тім'ями* / тіменами

M. B

- одн.: (-аті, -яті, -ені) **на гусяті** / гусятові / гусі, **при племені** / плем'ї / племіні / плем'ю
 - мн.: (-атах, -ятах, -енах) **по курчатах** / курчатам / курчах / курчатіх, **при дівчатах** / дівчатам, по іменах / іменам / ім'ях

K. B.

- одн.: (-аті, -яті, -ені) імене / ім'я, плем'я / племіне / племене, курча / курч

МАКСІЙ
ЯК МОКРЕ ГОРІТЬ
БІТИ БАГЛАУ

Основні закономірності щодо вибору того чи того закінчення іменників чоловічого роду II відміни у формі родового відмінка однини

Закін-чення	Група іменників	Примітки
Назви істот, а саме:		
-а, -я	☐ назви істот у звичайній формі: <i>учня, Богдана, вовка, лицаря, директора, мікроба, трупа, організма</i>	АЛЕ: <i>вірусу</i>
	☐ назви істот у зменшено-пестливій формі: <i>татуся, Богданчика, вовчика</i>	
	☐ назви персоніфікованих предметів і явищ: <i>Діда Мороза, Василя Вітра, лісовика</i>	
Назви неістот – конкретних предметів, а саме:		
	☐ назви дерев: <i>дуба, ясеня, абрикоса, мірта, лимона, апельсина</i>	АЛЕ: <i>інжиру, самшиту, мигдалю</i>
	☐ назви фруктів, плодів, горіхів: <i>мандарина, кавуна, огірка, гарбуза</i>	АЛЕ: <i>винограду, інжиру, мигдалю</i>
	☐ назви грибів: <i>гриба, біляка, рижика, груздя, трюфеля, сморчка</i>	АЛЕ: <i>ягелю, чиру, моху</i>
	☐ назви технічних реалій, машин, деталей, приладів, пристроїв: <i>автобуса, трамвая, монітора, планшета, літака, двигуна, мікроскопа, насоса, таймера</i>	АЛЕ: <i>механізму, приладу, пристрою, агрегату</i> (збірн.)
Назви термінів на позначення предметів, структурних елементів, геометричних тіл, математичних і лінгвістичних понять: <i>мікроскопа, атома, ромба, косинуса, префікса</i>		
-а, -я	☐ назви-терміни українські за походженням (без суфіксів і з ними): <i>відмінка, прислівника, променя, шківа</i>	АЛЕ: <i>виду, роду, складу, способу, дробу, розв'язку</i>
	☐ назви одиниць вимірювання: <i>дюйма, кілометра, мегавата, мегабайта, кілограма</i>	АЛЕ: <i>лану</i>
	☐ назви відрізків часу, днів тижня, місяців, числових понять: <i>дня, тижня, вівторка, листопада, десятка, мільярда</i>	АЛЕ: <i>листопаду</i> (процес), <i>року, поясу</i> (часового), <i>сезону, циклу</i>
	☐ назви грошових знаків: <i>долара, фунта, цента, юаня</i>	
	☐ назви органів і частин тіла: <i>живота, м'яза, рота, хребта, пальчика</i>	АЛЕ: <i>стравоходу, паху, заду, каналу</i>
	☐ назви житлових, сільськогосподарських і технічних приміщень, будівель і їхніх частин, деталей: <i>димаря, флігеля, вулиця, тамбура, пандуса, балкона</i>	АЛЕ: <i>підмурівку, покою, даху, зрубу, димоходу</i>
	☐ назви предметів побуту: <i>ножа, чайника, дивана, серванта, стільчика</i>	АЛЕ: <i>посуду, бару, туалету, мангалу</i>
	☐ назви одягу і взуття: <i>джемпера, костюма, піджака, пояса, светра, кеда, плаща</i>	АЛЕ: <i>наряду, строю, убору, одягу, обладунку</i>
	☐ назви виробів із борошна: <i>батона, бублика, хот-дога, круасана, хліба</i>	АЛЕ: <i>кексу, кексику, рулету, коровою</i>
	☐ назви ємностей, умістилищ: <i>бака, вузла, дзбана, конверта, тюбика, саркофага</i>	АЛЕ: <i>боксу, блоку, тенту</i>
	☐ назви церковних реалій: <i>іконостаса, вівтаря, псалтиря, молитовника</i>	АЛЕ: <i>канону, криласу, скиту, престолу</i>
	☐ назви музичних інструментів: <i>баса, органа, саксофона, барабана</i>	АЛЕ: <i>клавіру</i> (родове)
	☐ назви населених пунктів на -ськ-, -цьк-, -ець-, -бург-, -град- (-город-), -піль- (-поль-), -мир-, -слав-, -фурт-: <i>Бердянська, Вишгорода, Тернополя, Франкфурта</i>	АЛЕ: <i>Давидового Броду, Зеленого Гаю, Кривого Рогу, Часового Яру, Широкого Лану</i>

-а, -я	назви річок, населених пунктів і різних географічних об'єктів з наголосом на кінцевому складі та із суфіксами присвійності -ів- (-їв-), -ев- (-ев-), -ов- , -ин- (-ін-), -ач- , -ич- (Харкова, Дністра, Києва, Львова) та в окремих випадках з наголосом на корені (Вівка, Довжика, Сміттрича)	
-у, -ю	Назви абстрактних понять, а саме:	
	☐ назви якостей і властивостей: <i>альtruїзму, авантюризму, ліризму</i>	
	☐ назви почуттів, хвороб: <i>азарту, афекту, жаху, страху, суму, захвату, бронхіту, ящуру, маразму</i>	АЛЕ: <i>стиду і стида, гріха</i>
	☐ назви властивостей, загальних понять: <i>характеру, імпульсу, активу, недаду, конфлікту</i>	
	☐ назви філософських, літературознавчих та інших наукових понять: <i>атеїзму, буддизму, жанру, роману, образу, хорею, футуризму</i>	АЛЕ: <i>персонажа, довоїрша, барда</i>
	☐ назви явищ природи: <i>вітру, граду, розлому, паводку, циклону, замету</i>	АЛЕ: <i>вітрика, гейзера, Мороза</i>
	☐ назви періодів, епох: <i>архею, кайнозою, силуру</i>	
	☐ назви віртуальних (соціальних і под.) мереж: <i>фейсбуку, телеграму, зуму, гуглу</i>	АЛЕ: <i>імейлу (система) – імейла (лист)</i>
-у, -ю	Назви збірних понять, а саме:	
	☐ назви сукупностей істот: <i>народу, ансамблю, сейму, хору, полку, класу, генералитету, рою</i>	АЛЕ: <i>табуна, гуртка, виводка</i>
	☐ назви сукупностей дерев, кущів: <i>альпінарію, бузку, вишняку, лісу, дубняку, чагарнику, гаю, саду</i>	АЛЕ: <i>садка, ліска, гайка, горішника</i>
	☐ назви сукупностей предметів: <i>агрегату, механізму, агломерату, автопарку, антикваріату</i>	
	☐ назви трав'янистих рослин: <i>барвінку, ячменю, щавлю, крокусу</i>	АЛЕ: <i>будяка, гарбуза, проліска</i>
	☐ назви предметів побуту: <i>інструменту, сувою, товару, рулону, інвентарю</i>	АЛЕ: <i>зшитка, згортка, пакунка</i>
-у, -ю	Назви процесних понять, а саме:	
	☐ назви спортивних ігор, танців: <i>спорту, автомобілізму, аквабайку, бою, боулінгу, вальсу, полонезу, блузу</i>	АЛЕ: <i>аквабайка, кайта (знаряддя); голака, журавля, козачка (танці)</i>
	☐ назви процесів, станів, явищ суспільного життя: <i>процесу, ходу, руху, походу, запиту, концерту, ярмарку</i>	АЛЕ: <i>стрибка, плювка, стусана</i>
	Назви речовинних субстанцій, а саме:	
	☐ назви хімічних елементів, речовин, ліків: <i>азоту, водню, кисню, вуглеводню, анальгіну, бензину</i>	АЛЕ: <i>білка</i>
	☐ назви мінералів, ґрунтів, порід: <i>гіпсу, чернозему, піску, кварцу</i>	АЛЕ: <i>каменя (одиничний) – каменю</i>
	☐ назви матеріалів, тканин тощо: <i>спирту, текстилю, плюшу, лавсану</i>	АЛЕ: <i>тоніка, зволожувача, бобра, зайця (у значенні хутра й виробу з нього);</i>
	☐ назви злаків, ягід, овочів: <i>мишію, ячменю, глоду, гороху, буряку, хрону</i>	АЛЕ: <i>вівса, лисохвоста, гарбуза, боба</i>
-у, -ю	Назви продуктів харчування: <i>борщу, супу, квасу, узвару, омлету, салату</i>	
	АЛЕ: <i>голубця, ростбіфа, стейка, картопляника</i>	

-у, -ю	☐ назви відходів, залишків: <i>браку, вихлопу, згару, лою, пуху, шламу</i>	АЛЕ: <i>куска, обрізка, уламка, шматка</i>
Назви просторових понять та об'єктів, а саме:		
	☐ назви територій і просторових понять: <i>яру, лану, простору, сектору, парку, району, кварталу, анклаву</i>	АЛЕ: <i>смітника, острова, берега, горба, материка, ставка, майданчика, лужка</i>
	☐ назви споруд, будинків, приміщень і їхніх частин, комунікацій: <i>ангару, вокзалу, гуртожитку, проспекту, шляху, штабу</i>	АЛЕ: <i>гаража, куреня, млина, хліва, мосту і моста, паркані паркану</i>
	☐ назви географічних об'єктів (річок, озер, островів, гір тощо): <i>Бугу, Дунаю, Світязю, Паміру, Сибіру</i>	АЛЕ крім тих назв, які мають закінчення -а, -я (див. вище)
-у, -ю	☐ назви країн і регіонів: <i>Єгипту, Ватикану, Тайваню, Донбасу</i>	АЛЕ: <i>Алжира, Рима, Туніса</i> (міста) – <i>Алжиру, Давнього Риму, Тунісу</i> (країни)
	☐ назви населених пунктів: <i>Амстердаму, Гомелю, Лондону, Парижу, Чорнобилю</i> (крім тих назв, які мають закінчення -а, -я (див. вище))	АЛЕ також можуть мати закінчення -а, -я , крім <i>Нью-Йорка</i> (місто) – <i>Нью-Йорку</i> (штат)
Назви різних понять зі словотвірною специфікою, а саме:		
	☐ назви, які є складними безсуфіксними словами (крім назв істот): <i>водогону, родоводу, сухостою</i>	АЛЕ: <i>електровоза, пароплава</i>
	☐ назви, які є префіксальними іменниками (крім назв істот): <i>вибою, напису, опіку, усміху, успіху</i>	

Роль іменників у реченні Прийом трансформації для визначення ролі залежного іменника

	Умова	Приклад	Як перевірити
Означення	Якщо іменник у родовому відмінку залежить від іменника недієслівного походження (крім похідних іменників з абстрактним значенням)	<i>вулиці</i> (які?) <u>села</u> = сільські вулиці <i>листя</i> (які?) <u>дерева</u> = листя, яке стосується дерева <i>мотор</i> (який?) <u>літака</u> = мотор, який є частиною літака	Перетворити залежний іменник у прикметник Перетворити залежний іменник у підрядну означальну частину
	Якщо іменник у родовому відмінку залежить від іменника дієслівного походження і називає виконавця дії (значення суб'єкта)	<i>гомін</i> (який?) <u>діброя</u> = діброва гомонить, діброя, які гомонять <i>спів</i> (чий?) <u>пташок</u> = <u>пташки</u> співують = пташиний спів <i>розповідь</i> (чия?) <u>брати</u> = брат розповідає = братова розповідь = брат, який розповідає	Перетворити залежний іменник у підмет Перетворити (за можливості) залежний іменник в означення або підрядну означальну частину
Додаток	Якщо іменник у родовому відмінку залежить від іменника дієслівного походження і називає предмет, на який спрямовано дію (значення об'єкта)	<i>розповідь</i> (чого?) <u>історії</u> = розповідається <u>історію</u> <i>рубання</i> <u>сокирою</u> = рубати <u>сокирою</u> <i>подарунок</i> (кого?) <u>матері</u> = подарували <u>матері</u> АЛЕ <i>подарунок</i> (чий?) <u>матері</u> = мати подарувала = <u>материнський</u> / материн подарунок (означення)	Перетворити залежний іменник у додаток
	Якщо іменник у родовому відмінку залежить від похідних іменників з абстрактним значенням (на зразок <i>велич, гений, світоч, патріарх</i> тощо), які вже виражают повноту ознаки й не потребують іншої характеристики	<i>світоч</i> (чого?) <u>літератури</u> = освітлює <u>літературу</u> <i>велич</i> (чого?) <u>слова</u> = велике слово ALE порівняй: <i>мудрість батька</i> = <i>батькова / батьківська мудрість</i> = <i>батько, який є мудрим, = батько є мудрим</i>	Перетворити залежний іменник у додаток або опорний іменник в означення

Обставина	Якщо іменник із прийменником або без нього залежить від іменника дієслівного походження зі значенням обставини місця	<i>похід</i> (звідки? куди?) з Києва до Полтави <i>прихід</i> (куди?) до села = приходити до села <i>лежання</i> (де?) в ліжку = лежати в ліжку	Перетворити опорний іменник у дієслово
	Якщо іменник з прийменником залежить від іменника дієслівного походження й виражає виразно значення обставини, при цьому залежний іменник можна видалити, не порушивши змісту речення	<i>перемога</i> (завдяки чому?) завдяки підтримці <i>запізнення</i> (унаслідок чого?) через погоду	 Зазвичай, якщо до залежного іменника можна поставити і питання додатка, і питання обставини, «перемагатиме» обставина

До теми «Прикметник. Займенник»

Важливі деталі щодо особливостей прикметників м'якої групи

Більша частина основ прикметників м'якої групи закінчується на суфікс **-н-**. Крім того, ці прикметники здебільшого виразно групуються за значенням.

Прикметники м'якої групи за значенням	Приклади
Ознака предмета за відношенням до місця	безкрайній, безодній, близький, верхній, внутрішній, горішній, городній, дальній, долішній, домашній, дорожній, задній, зовнішній, іногородній, крайній, кутній, навколошній, нижній, передній, поздовжній, порожній, путній, середній, сінешній, сторонній, тутешній, хатній та ін.
Ознака предмета за відношенням до часу	будній, вечірній, давній, древній, зимній, колишній, літній, майбутній, нинішній, новітній, осінній, пізній, ранішній, ранній, суботній, теперішній, тодішній, торішній та ін.
Ознака предмета за відношенням до істот (осіб) чи їхніх ознак	братній, дочірній, дружній, матірній, мужній, орлій, подружній та ін.
Ознака за відношенням до інших предметів і явищ	достатній, житній, могутній, незабутній, освітній, присутній, самобутній, синій, справжній, художній, довговічний, короткошій

Прикметники м'якої групи з основою на **-н-** треба послідовно відрізняти від прикметників твердої групи з основою на **-н-**, однак рецепт, як їх розрізняти, немає, тому краще запам'ятовувати такі слова.

Прикметники м'якої групи (на <i>-н-</i>), які часто помилково вважають прикметниками твердої групи	Прикметники твердої групи (на <i>-н-</i>), які часто помилково вважають прикметниками м'якої групи
будній, внутрішній, вчорашишній, зовнішній, городній, горішній, давній, досвітній, дочірній, дорожній, кутній, колишній, могутній, мужній, навколошній, подружній, повздовжній, порожній, прийдешній, присутній, посутній, самобутній, суботній, торішній, тутешній, хатній	багатокутній, безробітній, ужитній, гострокутній, заможний, заробітній, звітній, зворотній, недільній, незаможний, неперебутній, оборотній, підвіртній, підзвітній, попутній, природний, продажний, славетний, тотожний

Деякі прикметники м'якої та твердої груп є спільнокореневими й можуть позначати те саме або щось інше.

Прикметники м'якої групи	Прикметники твердої групи
<p>самотній торішній околишній незабутній несусвітній продовжній, повздовжній далньій (далекий) дружній (щирий) багатокутній (багато кутів)</p>	<p>самітний тогорічний околичний незабутній несусвітній продовжний дальший (який далі, ніж.) дружній (гуртовий) кутній (зуб; розташований на розі)</p>
<p>путній (гарний) літній (літо; немолодий) непутній (непутячий) воротній (ворота) зимній (зимовий) заміжня (одружена) житній (жито) супутній могутній мужній</p>	<p>попутній (що рухається в тому ж напрямі) літній (літати) безпутній, розпутній (легковажний) ворітній (ворота), зворотній (зворот) зимний (холодний) заможна (багата) ужитній (уживаний) супровідний могучий звитяжний, потужний</p>

До теми «Числівник»

**Особливості правопису слів різних частин мови,
до складу яких входять числівникові компоненти**

Іменники	з першим числівниковим компонентом	двадцятитонка, стосімдесятиріччя, дев'яностотомник	20-тонка, 170-річчя, 90-томник
	з числівником <i>пів</i>	півострів, південь, піваркуш, півоберт (становлять цілісне поняття і <i>пів</i> ≠ половина)	<i>пів</i> країни, <i>пів</i> години, <i>пів</i> літра, <i>пів</i> Києва (<i>пів</i> = половина)
	абревіатури із числівником		Ан-124, Зеленбуд-4
	назви подій із числівником		Олімпіада-2021, Слобожанський ярмарок-2020
	назви будинків, класів, віддіlenь тощо з числівниково-буквенним компонентом		11-А клас, будинок № 7-Г, Київ-1

Пригметники	з першим числівниковим компонентом на -и	<i>п'ятаєтапний, двадцятитривеселий, стодвадцятип'ятирічний</i>	<i>5-етапний, 20-поверховий, 125-річний (а не 5-ти етапний тощо)</i>	
	з першим числівниковим компонентом на -о	<i>двадцятидвометровий, двоосьовий, двоядерний (а не двохметровий, двохосьовий, двох'ядерний)</i>	<i>22-метровий, 2-осьовий, 2-ядерний (а не 22-х метровий тощо)</i>	
	з першим числівниковим компонентом на -а	<i>сорокагодинний, півторавідерний (а не півторивідерний), півторатонний (а не півторитонний, хоча півтори тонни)</i>	<i>40-годинний, 1,5% -ве</i>	
	з першим числівниковим компонентом на приголосну	<i>півкілограмовий, піввідерний (хоча пів кілограма, пів відра)</i>		
Прислівники	утворені з прийменника та числівника (кількісного або порядкового)	<i>удвоє, уперше, натроє, у чотирьох, водно, заодно, спершу</i>		АЛЕ: <i>у двоє (вікон), у перше (вікно), на троє (вікон), у чотирьох (вікнах), в одні (вікно), за одні (вікно)</i> (бо це поєднання прийменник + числівник + іменник)
	утворені з прийменника-префікса по та порядкового числівника		<i>по-перше, по-третє</i> (у реченні зазвичай вставні слова, що виділяють комами)	АЛЕ: <i>по перше</i> (грудня), <i>по третє</i> (коліно) (бо це поєднання прийменник + числівник + іменник)
Слогуки	з прислівниковим значенням, утворені із числівників і прийменників			<i>раз у раз, один на один, один в один, пів на пів, п'ятдесят на п'ятдесят</i>
	з різним значенням, утворені числівниками в Н. і Ор. в. або словами інших частин мови, похідними від числівників		АЛЕ: <i>один-однісінкий</i>	<i>одним одна, два двома, сотня сотнею, двадцятка двадцяткою</i>

До теми «Словосполучення. Просте речення»

Типові помилки в словосполученнях з різними видами підрядного зв'язку

Типові помилки за узгодження

Узгодження – це зв'язок, який виникає між іменниками й залежними від них формами притметників або дієпритметників (*красива книжка, розроблений продукт*), займенників (*їхня книжка*) та числівників (*съомого січня*). За такого зв'язку залежні форми набувають значень того роду, числа й відмінка, які має головне слово-іменник. Труднощі за поєднання слів цим видом зв'язку виникають тоді, коли іменник як головне слово має специфічні риси.

Специфічна риса іменника як головного слова	Проблема	Неправильно	Правильно
Іменник має нульове закінчення в Н. в.	Уживання залежного слова не в тому роді унаслідок неправильного визначення роду головного слова	сильна нежить довгий путь	сильний нежить довга путь
Іменнику зазвичай приписують не той рід		дурна собака глибоке Дніпро	дурний собака глибокий Дніпро
Іменник має специфічні суфікси		руда дівчисько	руде дівчисько
Іменник є невідмінюваним		смачне кольрабі	смачна кольрабі
Іменник є абревіатурою		поламане ПК	поламаний ПК
Іменник є складним або прикладковим		новий блок-система	нова блок-система

Типові помилки за керування

Керуванням як видом зв'язку найчастіше поєднуємо дієслова із залежними іменниками: залежний іменник у цьому разі має той відмінок, якого від нього вимагає головне слово-дієслово. Крім того, про керування говоримо в разі поєднання іменників із залежними іменниками (з притметниками чи без), у деяких випадках – поєднання іменників з числівниками, притметників з іменниками тощо. Керування може бути **прямим** (без притменників) (*читати книжку, читання книжки*) та **опосередкованим** (із притменниками) (*домовитися з друзями, спілкування з друзьями*), **сильним** (коли залежне слово обов'язково передбачене значенням головного) (*виконати доручення, скарга на біль*) та **слабким** (у цьому разі залежне слово можливе, але не обов'язкове) (*бігти; бігти по дорозі, бігти дорогою, бігання з друзями*).

Помилки за утворення словосполучень, поєднаних за допомогою керування, можуть бути спричинені синонімією, паронімією, багатозначністю головних слів тощо. Далі наведено приклади нормативних словосполучень, із якими в мовців інколи виникають труднощі. В окремих випадках словосполучення згруповано за певними ознаками.

- ✓ аналогічний, аналогія (*до кого? до чого?*) до правила; адекватний (*кому? чому?*) правилу; ідентичний (*кому? чому? із ким? із чим?*) ромбу, із ромбом; тотожний (*кому? чому? із ким? із чим?*) відповіді, з відповіддю
- ✓ багатий (*на кого? на що?*) на прем'єри
- ✓ сповнений (*кого? чого?*) завзяття
- ✓ вибачати, прощати (*кому? чому?*) друзям; перепрошувати (*у кого? у чого?*) у друзів
- ✓ включити, увести (*до кого? до чого?*) до переліку, до складу
- ✓ властивий (*кому? чому?*) документові; характерний (*для кого? для чого?*) для мови; притаманний (*кому? чому? рідко – для кого? для чого?*) мові, для мови
- ✓ вступити (*до кого? до чого?*) до інституту, вступити (*в кого? в що?*) у воду; поступатися (*ким? чим?*) місцем
- ✓ глузувати, сміятися, насміхатися, кепкувати (*з кого? з чого?*) з написаного

- ✓ *радіти* (*за кого? із чого?*) *за друзів, з перемоги*
 - ✓ *дивуватися* (*кому? чому? з кого? з чого?*) *точності, з точності*
 - ✓ *доглядати* (*кого? що?*) *собак*
 - ✓ *додержувати* (*кого? чого?*) *слова; держати* (*кого? що?*) *слово*
 - ✓ *докладати* (*кого? чого?*) *зусиль; прикладати* (*кого? що?*) *зусилля*
 - ✓ *докоряті* (*кому? чому?*) *друзям; нарікати* (*на кого? на що?*) *на друзів*
 - ✓ *дорівнювати* (*чому?*) *сумі; рівнятися* (*на кого? на що?*) *на команду*
 - ✓ *доторкatisя* (*до кого? до чого?*) *до столу; торкатися* (*кого? чого?*) *столу*
 - ✓ *дякувати, завдячувати* (*кому? чому?*) *гостям*
 - ✓ *завдавати* (*кого? чого?*) *шкоди*
 - ✓ *зазнавати* (*кого? чого?*) *впливу, поразки; визнавати* (*кого? що?*) *поразку*
 - ✓ *запобігати* (*кому? чому?*) *лиху; попереджувати* (*кого? що?*) *лихо*
 - ✓ *засвідчувати* (*кого? що?*) *документи; засвідчення* (*кого? чого?*) *документів*
 - ✓ *заслуговувати* (*на кого? на що?*) *на похвалу*
 - ✓ *збиткуватися* (*над ким? над чим?*) *над тваринами; знущатися* (*з кого? з чого?*) *з тварин*
 - ✓ *здобувати* (*кого? що?*) *знання; набувати* (*кого? чого?*) *знань*
 - ✓ *звеважати* (*кого? що?*) *ворогів*
 - ✓ *зраджувати* (*кого? що?*) *друзів, батьківщину*
 - ✓ *колеги* (*по кому? по чому? (які?)*) *по роботі, подруга* (*по кому? по чому? (яка?)*) *по навчанню*
 - ✓ *наповнений* (*ким? чим?*) *водою; сповнений* (*ким? чим?*) *гордістю*
 - ✓ *наслідувати* (*кого? що?*) *творчість поета*
 - ✓ *нехтувати* (*ким? чим? кого? що?*) *друзями, друзів*
 - ✓ *оволодіти* (*ким? чим?*) *математикою; оволодіння* (*ким? чим?*) *математикою*
 - ✓ *опанувати* (*кого? що?*) *математику; опанування* (*кого? чого?*) *математики*
 - ✓ *одружитися* (*з ким?*) *з коханим, оженитися* (*з ким?*) *з коханою; жонатий* (*з ким? на кому?*) *з Марією, на Марії*
 - ✓ *оплачувати* (*кого? що?*) *проїзд; сплачувати* (*за кого? за що?*) *за проїзд, за дітей; оплата* (*кого? чого?*) *проїзду*
 - ✓ *оснований* (*на кому? на чому?*) *на правилах; заснований* (*ким? чим?*) *науковцем*
 - ✓ *перетворити(ся)* (*на кого? на що?*) *на вовка; перевтілитися* (*на/у кого? на/у що?*) *на/у вовка*
 - ✓ *піти* (*по кого? по що?*) *по гриби, по воду, по хліб, по молоко, по лікаря*
 - ✓ *повідомити* (*кого? що? кому?*) *друзів, друзям, новину*
 - ✓ *повстати* (*на кого? на що? проти кого? проти чого?*) *на боротьбу; постати* (*перед ким? перед чим?*) *перед ворогами;*
 - ✓ *порівнювати, зіставляти* (*з ким? чим?*) *з образом*
 - ✓ *потребувати, вимагати* (*кого? чого?*) *відповіді*
 - ✓ *привітатися* (*з ким? з чим?*) *з учителем*
 - ✓ *розосередитися* (*по кому? по чому? (де?)*) *по класу, по поверхні, по підлозі*
 - ✓ *скупий* (*на кого? на що?*) *на слова*
 - ✓ *жадібний* (*чого? до чого?*) *знань, до знань*
 - ✓ *солідарність, конфронтація, ворожнеча* (*з ким? з чим?*) *з побратимами*
 - ✓ *ворожість* (*до кого? до чого?*) *до країни*
 - ✓ *співати* (*чого? і що?*) *пісень / пісні*
 - ✓ *уживати* (*чого? і що?*) *ліків / ліки; уживання* (*чого?*) *ліків*
 - ✓ *учитися* (*чого?*) *математики; учили* (*кого? що?*) *учнів математики; навчити* (*кого? чого?*) *учня математики; навчання* (*кого? чого?*) *учнів математики*
 - ✓ *хворіти, нездужати* (*на що?*) *на грип*
 - ✓ *ходити* (*по кому? по чому?*) *по дорогах, по класах*
 - ✓ *чекати* (*на кого? на що? і кого? що?*) *на друзів / друзів*

Синтаксичні засоби увиразнення мовлення

Анафора (від гр. *anaphora* – піднесення), або **єдинопочаток**, – риторична фігура, яка передбачає повторюваність звукових або лексичних одиниць, фраз на початку віршових рядків чи частин тексту задля підсилення, увиразнення певних змістових компонентів, посилення емоційності тощо:

Ти знаєш, що ти – людина?

Ти знаєш про це чи ні? (В. Симоненко).

Анафора протилежна іншій риторичній фігурі – **епіфорі**:

Усмішка твоя – єдина,

Мука твоя – єдина,

Очи твої – одні (В. Симоненко).

Антитета (від гр. *anti* – проти й *thesis* – положення) – стилістична фігура, яка полягає в зіставленні протилежних (антонімічних) понять, характеристик предметів і явищ, логічному протиставленні одного твердження іншому тощо:

Як іскра ще в тобі горить

І згаснути не вспіла, –

Гори! Життя – єдина мить,

Для смерті ж – вічність ціла (О. Олесь).

Інверсія (від лат. *inversion* – перестановка, перевертання) – стилістична фігура, що полягає в незвичному розташуванні слів у реченні, порушені розміщення частин речення:

Невже повік уділом буде твоїм

Укрита злість, облудлива покірність

Усякому, хто зрадою й розбоєм

Тебе скував і заприсяг на вірність? (І. Франко).

Порівняй попереднє речення з його аналогом, але з прямим порядком слів: *Невже укрита злість, облудлива покірність усякому, хто скував тебе і заприсяг на вірність зрадою й розбоєм, буде твоїм уділом повік?*

Риторичне питання – стилістична фігура, що передбачає можливість постановки питання, на яке не треба давати відповіді, бо вона вже приховано подана самим автором питання «між рядками», у «духові» творах:

Невже тобі на таблицях залізних

Записано в сусідів бути гноєм,

Тяглом у поїздах їх бистроїзних? (І. Франко)

Складні випадки координації підмета й присудка в роді й числі

Підмет (чим виражений?)	Дієслово-присудок, яке має значення роду й числа (форми минулого часу та умовного способу)	
	у формі одинини	у формі множини
Ім. чол. р. одн.– назва професії, посади, звання, роду занять тощо (+ ім. жін. р. одн.– власна назва) (уся конструкція – це підмет + означення (прикладка))	Рід за ім.– власною назвою: <u>Академік Ткаченко Ольга Іванівна провела лекцію.</u>	
Ім. одн. в якомусь із родів – родова загальна назва (+ ім. одн. в іншому, ніж перший ім., роді – видова власна назва) (уся конструкція – це підмет + означення (прикладка))	Рід за ім.– загальною назвою: <u>Роман «Місто» мене вразив. Ріка Дніпро замерзла. Дніпро-ріка замерзла.</u>	
Ім. невідмінюваний – власна назва	Рід за ім.– родовим поняттям: <u>Хуанхе розлилася.</u> (Родове поняття – «ріка».)	
Ім. множинний (pluralia tantum)		<u>Суми розквітли.</u> <u>Ночви поіржавили.</u>
Ім. одн.– загальна родова назва (+ ім. множинний (pluralia tantum) – видова назва) (уся конструкція – це підмет + означення (прикладка))	Рід за ім.– родовим поняттям: <u>Місто Суми розквітло.</u>	

Підмет (чим виражений?)	Дієслово-присудок, яке має значення роду й числа (форми минулого часу та умовного способу)	
	у формі однини	у формі множини
Ім.-абревіатура	<p>1. Рід за ім.– стрижневим словом абревіатури: <u>КСУ</u> <u>ухвалив</u> <u>рішення</u>. (В абревіатурі <u>КСУ</u> стрижневе слово «суд».)</p> <p>2. Рід за формою абревіатури (у випадку відмінюваних абревіатур): <u>МОН</u> <u>України</u> <u>розробив</u> <u>проект</u> <u>положення</u>.</p> <p>3. Рід за ім.– родовим поняттям, якщо абревіатура не має опорного слова: <u>«СіЧ»</u> <u>виходив</u> <u>тривалий</u> <u>час</u>. (Родове слово до «Слово і час» – журнал.)</p>	
Ім.– складена власна назва	Рід за ім.– стрижневим словом: <u>Київський</u> <u>національний</u> <u>університет</u> <u>виграв</u> <u>грант</u> . (Стрижневе слово – «університет».)	
Ім. одн.– збірне поняття на зразок <i>гурт, натовп, зграя, група, табун, стадо, рій тощо</i> + ім. у Р. в. мн.	Рід за ім.– збірним поняттям: <u>Табун</u> <u>дітей</u> <u>забіг</u> <u>до</u> <u>школи</u> .	
Ім. / займен. у Н. в одн. + прийменник + ім. в Ор. в. одн. (<i>уся конструкція – це складний підмет</i>)		<u>Батько</u> <u>із</u> <u>сином</u> <u>прийшли</u> <u>в</u> <u>школу</u> . <u>Мама</u> <u>із</u> <u>сином</u> <u>відвідали</u> <u>музей</u> . (ідея рівності суб'єктів-діячів спільної для обох дій)
Ім. / займен. у Н. в. одн. (+ прийменник + ім. в Ор. в. одн.) (<i>уся конструкція – це підмет + додаток</i>)	Рід за ім.– першим словом у конструкції: <u>Батько</u> <u>із</u> <u>сином</u> <u>прийшов</u> <u>до</u> <u>школи</u> . <u>Вона</u> <u>із</u> <u>сином</u> <u>прийшла</u> <u>до</u> <u>школи</u> . (ідея нерівності суб'єктів, дія стосується лише суб'єкта, названого словом у Н. в.)	
Ім. одн. + ім.-прикладка АБО Ім.– складне слово (написаний з дефісом, а складники – ім. різних родів)	Рід за ім. стрижневим: <u>Школа</u> - <u>інтернат</u> <u>закрилася</u> . <u>Автомобіль</u> - <u>станція</u> <u>поламався</u> . (Стрижневі іменники «школа» й «автомобіль».)	<u>Школи</u> - <u>інтернати</u> <u>закрилися</u> . <u>Автомобілі</u> - <u>станції</u> <u>поламалися</u> .
Ім. на зразок <i>більшість, меншість, частина, низка</i> + ім. у Р. в. мн.	Рід за першим ім.: <u>Більшість</u> <u>людей</u> <u>уважала</u> <u>це</u> <u>помилкою</u> . <u>Частина</u> <u>гостей</u> <u>пішла</u> .	<u>Більшість</u> <u>питань</u> , що <u>їх</u> <u>обговорювали</u> , <u>були</u> <u>неактуальними</u> . (У разі, коли головні члени речення розділені підрядними реченнями або коли головні члени є однорідними тощо.)
Кількісний числів. на 1 + ім. у Н. в.	Рід за ім.: <u>Сто</u> <u>двадцять</u> <u>один</u> <u>студент</u> <u>прийшов</u> <u>на</u> <u>збори</u> . <u>Двадцять</u> <u>одна</u> <u>учениця</u> <u>прийшла</u> .	

Підмет (чим виражений?)	Дієслово-присудок, яке має значення роду й числа (форми минулого часу та умовного способу)	
	у формі однини	у формі множини
Кількісний числів. (крім на 1) + ім. АБО Збірний числів. + ім. у Р. в. мн. АБО Неозначені числів. на зразок <i>багато, мало, чимало, кілька, декілька</i> + ім. у Р. в. мн.	Рід – середній: <u>Двадцять два студенти прийшли на пару. Десять парт стояло в класі. Семеро учнів прийшло на урок. Багато людей прийшло на збори.</u> (Якщо важить значення сукупності, нерозчленованості.)	<u>Двадцять два студенти прийшли на пару. Десять парт стояли в класі. Семеро учнів прийшли на урок. Багато людей прийшли на збори.</u> (Якщо важить значення поштучності, множинності.)
Числів. на зразок <i>тисяча, мільйон</i> або ім. з кількісним значенням на зразок <i>пара, трійка, сотня</i> + ім. у Р. в. мн.	Рід за словом із числовим значенням: <u>Сотня учасників уже зареєструвалася. Мільйон гостей відпочив цього року на морі.</u>	
Займенник <i>хто</i>	Рід – чоловічий: <u>Усі, хто прийшов, зареєструвалися. Хто прийшов?</u> – Марина.	Хто
Займенники на зразок <i>дехто, хтось, ніхто, будь-хто, казна-хто</i> , зокрема й у поєднанні з прийменником та іншим займенником на зразок <i>хтось із нас, хтось із них, хто з нас, дехто з нас, будь-хто з-поміж них, ніхто з нас</i>	Рід – чоловічий: <u>Дехто міг би допомогти. Дехто з нас пізнав справжню ціну свободи.</u>	
Займенник на зразок <i>кожен, жоден, інший, усякий</i> + прийменник + займенник або ім. у Р. в. мн.	Рід за займенником: <u>Кожен із них прийшов. Кожна з дівчат відповіла.</u>	
Вигуки, прийменники, частки, сполучники (у значенні одн.)	Рід – середній: <u>«Ку-ку» долинуло здалеку. «По» змінило значення конструкції.</u>	
Однорідні ім. в одн., які розділені протиставними сполучниками на зразок <i>не тільки...а й, не лише...а й</i>	Рід за останнім словом: <u>Не лише учениця, а й учитель обурився. Не тільки юнак, а й дівчина сіла в авто.</u>	
Однорідні ім. в одн.	Рід за першим ім.: <u>На лаві сидів Іван, Петро і Микола. У серпні з'являється брусниця, глід, горобина, кизил, шипшина.</u> (У розмовному стилі, лише якщо присудок перед однорідними підметами.)	<u>На лаві сиділи Іван, Петро і Микола. У серпні з'являються брусниця, глід, горобина, кизил, шипшина.</u> <u>Брусниця, глід, горобина, кизил, шипшина з'являються в серпні.</u> (У всіх стилях.)

До теми «Безсполучникове та багатокомпонентне складне речення. Пунктуація: окремі узагальнення»

Розділові знаки при ЯК

Слово **як** може бути прислівником, сполучником та часткою. Залежно від значення в реченнях кома перед **як** може ставитися або не ставитися.

Випадок	Кому ставимо	Кому не ставимо
Частка як у ролі елемента простого дієслівного присудка зі значенням раптовості		<i>I тут двері <u>як стукнути</u>. (простий дієслівний присудок зі значенням раптовості)</i>
Сполучник як у ролі елемента складеного іменного присудка зі значенням порівняння		<i>Життя <u>як казка</u>. Життя <u>було як казка</u>. (= мов, наче; складений іменний присудок)</i>
Сполучник як в ролі частини прикладки (іменника в ролі означення)	<i>Шевченко <u>як поет</u> відомий у всьому світі. (який? = у ролі кого?)</i>	<i>Шевченко, <u>як поет</u>, не міг не відчувати болю людей. (=який? з якої причини?)</i>
Сполучник як у ролі частини прислівникової сполучки – вставних конструкцій: як кажуть , як бачите , як водиться , як відомо , як говорив... , як завжди , як звичайно , як ми знаємо , як мені здається , як на гріх , як мовилося , як на біду , як на зло , як на мене , як навмисне , як правило тощо	<i>Життя прожити, <u>як кажуть</u>, не поле перейти. Це, <u>як на мене</u>, аксіома. Життя, <u>як ми знаємо</u>, складна річ.</i>	<i>АЛЕ в інших ролях: Удень усе <u>було як звичайно</u>. Ми це робили <u>як звичайно</u>. Він це зробив <u>як навмисно</u>.</i>
як слід	<i>Живутъ не так, <u>як слід жити</u>. (= як треба)</i>	<i>Треба жити <u>як слід</u>. (= добре, як годиться)</i>
Парний сполучник як...так і для поєднання однорідних членів речення та частин складного речення		<i>Його поважали <u>як другі</u>, <u>так і</u> вороги. Сьогодні <u>як</u> сонце пекло, <u>так і</u> хмарно було.</i>
Такий..., як / такий як	<i>Я знаю <u>таких поетів</u>, <u>як Шевченко</u>, Франко, Стус.</i>	<i>Я знаю поетів, <u>таких як Шевченко</u>, Франко, Стус.</i>
Так, як / як	<i>Ми <u>так</u> говорили, <u>як</u> знавці справи.</i>	<i>Ми говорили <u>як</u> знавці справи.</i>
Парні сполучники тільки-но...як , тільки що...як , тільки...як , щойно...як , ледве...як , не стільки...як , не так...як	<i>Тільки-но піднялися, <u>як уперішив дощ</u>. Нам <u>не так страшні</u> московські воші, <u>як страшні</u> українські гниди.</i>	
як і	<i>У школі, <u>як і</u> в житті, треба багато працювати. Удома, <u>як і</u> попереджали нас, <u>нікого не було</u>. (складений сполучник засіб)</i>	<i>Зранку після вечірки нікого <u>як і</u> не було. (частка)</i>
Складені сполучники від того часу як , в той час як , до того як , перед тим як , в міру того як , тоді як	<i>У той час, <u>як інші</u> відпочивають, ми важко працюємо. / Ми важко працюємо <u>у той час, як інші</u> відпочивають. (на початку речення, якщо є виразна інтонація, або в середині речення)</i>	<i>У той час <u>як інші</u> відпочивають, ми важко працюємо. / Ми важко працюємо, <u>у той час як інші</u> відпочивають. (типове на початку речення, рідше в середині речення відповідно до інтонації)</i>
Не хто інший як , не що інше як	<i>Це був <u>не хто інший</u>, <u>як мій давній знайомий</u>.</i>	

Випадок	Кому ставимо	Кому не ставимо
(Не) більш(е) як, (не) менш(е) як, (не) раніш(е) як, (не) пізніш(е) як, (не) довше як	Це було не більше, як ми отримували минулого року. (=ніж)	Це були не більш як слова. (=лише)
Як тільки	Вони, як тільки стемніло, пішли на риболовлю. (= коли тільки, відразу)	Вони як тільки його не називали. (прислівник і частка)
Сполучник як для приєднання підрядної означальної частини	Пам'ятаю той час, як ми ходили в походи. (=коли)	
Сполучник як для приєднання підрядної з'ясувальної частини	Я знаю, як складно буває визнати помилку. (=що)	
Прислівник як для приєднання підрядної з'ясувальної частини	Я знаю, як пройти до школи. (=яким чином)	
Прислівник як для приєднання підрядної частини способу дії	Я бачив це так, як ніхто б у світі не зміг.	
Сполучник як для приєднання підрядної умовної частини	Ми б дочекалися вас, як знали б точний час приходу. (=якби, якщо б)	
Прислівник як для приєднання підрядної порівняльної частини	Після виступу всі іх вітали, як вітали переможців у боях.	
Сполучник як у фразеологізованих реченнях на зразок не встиг...як	Не встиг передихнути, як вже треба було братися до роботи. (= не встиг... а вже)	
Сполучник як для приєднання порівняльних зворотів	Дні швидко летять, як і колись.	АЛЕ в усталених порівняннях: білій як сніг, упав як сніп (=спопом), полетів як стріла (=стрілою)
	Стало видно, як удень.	Стало видно майже (цілком, точнісінько) як удень.
Сполучник як у складі фразеологізмів та фразеологізованих сполучників		Дощ лле як з відра.
		Був день як день і ніч як ніч.

До теми «Оформлення на письмі чужої мови»

Розділові знаки в реченнях з непрямою мовою

За передання чужої мови **непрямою мовою** слова автора стають головним реченням, а пряма мова – підрядним. Пор.:

Народ каже: «Літній місяць рік годує».

Народ каже, що літній місяць рік годує.

Трансформуючи пряму мову в непряму, необхідно видозмінювати особові займенники, дієслівні форми тощо, що були в прямій мові, відповідно до нової позиції, з погляду якої представлено (переказано) ситуацію. Пор.:

«Яка ти розкішна, земле, – думала Маланка.

– Весело засівати тебе хлібом, прикрашати зелом».

Маланка думала про те, яка земля була розкішна і що весело було б засівати її хлібом, прикрашати зелом.

Якщо питальне речення прямої мови передаємо підрядним у конструкції з непрямою мовою, то знак питання не ставимо. Пор.:

Учні поцікавилися: «Коли буде іспит?»

Учні поцікавилися, коли буде іспит.

АЛЕ:

Чи запитали учні: «Коли буде іспит?»

Чи запитали учні, коли буде іспит?

Невласне пряма мова

Невласне пряма мова як чужа мова зберігає властивості живої мови особи, якій вона належить, але на письмі спеціально ніяк не позначається. Розпізнати, що це пряма мова, допомагають специфічні синтаксичні засоби: питальні, окличні, неповні речення, експресивні конструкції тощо. Цей різновид передачі чужого мовлення часто використовують для передачі монологів, оповідей тощо:

— *А ви ж як? Хата у вас добра... — несміливо спитав Степан, перейнявшись глибокою пошаною до Левка, навіть на «ви» його величаючи.*

Левко посміхнувся. *Вистраждана ця хата! Півтора року тому він дістав її за ордером, і хазяї зустріли його, як того звіра. Не давали води, вбиральню замикали. Двоє тут стареньких — з учителів. Він латинську викладав колись по гімназіях, а тепер її скоротили, в архіві служить за три червінці. А потім помалу обзнайомились, і тепер — друзяки. Чай разом п'ють, і коли зварити треба що, теж можна. Хороші люди, хоч і старосвітські.*

— Та зараз побачиш іх, — сказав він. — Ось чай будемо пити.

Степан почав одмовлятися — він же не голодний! — та студент не слухав його, поволі надів сорочку і, не підперезуючись, виплив із кімнати (В. Підмогильний).

Цитата

Цитування може бути у формі **прямої**, **непрямої** та **невласне прямої** мови. Зазвичай цитати у формі прямої та непрямої мови супроводжують словами автора або вказівкою на джерело.

Випадок	Приклад
Прозову цитату у формі прямої мови беруть у лапки (тобто оформлюють пунктуаційно як пряму мову)	<i>Пам'ятайте дуже доречну підказку Марка Твена, який радив: «Щоб підготувати хорошу промову, слід витратити тижні три».</i>
Цитату у формі прямої мови, що виступає як самостійне висловлення (напр., в епіграфах), лапками не виділяють	<p style="text-align: center;">МІСТО Валер'ян Підмогильний</p> <p style="text-align: center;"><i>Як можна бути вільним, Евкріте, коли маєш тіло?</i> А. Франс. Таїс</p> <p style="text-align: center;">ЧАСТИНА ПЕРША <i>Здавалось, далі пливти нема куди. ...</i></p>
Віршову цитату, подану строфами (з абзаців), лапками не виділяють	<p>Усвідомлюючи можливу марність своїх зусиль, Леся Українка, проте, готова розділити долю міфічного Сізіфа, заявляючи:</p> <p style="text-align: center;"><i>Я на гору круту крем'яну Буду камінь важкий підійматъ I, несучи вагу ту страшну, Буду пісню веселу співатъ.</i></p> <p style="text-align: right;">(«Contra spem spero»)</p>
Віршову цитату, подану в рядок, беруть у лапки	Усвідомлюючи можливу марність своїх зусиль, Леся Українка, проте, готова розділити долю міфічного Сізіфа, заявляючи: «Я на гору круту крем'яну Буду камінь важкий підійматъ I, несучи вагу ту страшну, Буду пісню веселу співатъ» («Contra spem spero»).

 1. Якщо цитата органічніше включена в текст, виступаючи як підрядна частина складнопідрядного речення, як частина речення зі вставленими словосполученнями або реченнями, що вказують на її автора, вона починається завжди з малої літери (навіть тоді, коли її взято повністю), за винятком власних назв, і без зазначення можливого пропуску на її початку:

У новій редакції Українського правопису зазначено, що «в українській пунктуації застосовують круглі, або заокруглені, (), квадратні [] і кутові, або ламані, < > дужки».

2. Якщо цитату наводимо не повністю, то пропуск позначається крапками:

У драмі-феєрії Леся Українка подає розлогі ремарки на зразок: «Дуже молодий хлопець, гарний, чорнобривий, стрункий, в очах є щось дитяче, убраний ... в полотняну одежду...».

3. Якщо в тексті використовуємо своєрідні цитати, а саме: слова (вислови) як «чужі» або слова з відтінком іронічного, презирливого ставлення до чужого висловлювання, а також слова незвичайні, ужиті вперше або, навпаки, застарілі тощо, то їх виділяємо лапками.

4. Прізвище автора або інше джерело цитування подаємо після цитати зазвичай в круглих дужках. Якщо ж указівка на автора (джерело) наводиться нижче, зокрема в епіграфах, джерело зазначається переважно без дужок.

Після цитати або іншої текстової ілюстрації перед прізвищем автора чи вказівкою на інше їхнє джерело, наведене в дужках, якщо відповідне речення подається в рядок, крапку ставимо після дужок.

Кожному варто пам'ятати: «Любов виникає з любові; коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю» (Г. Сковорода).

Крапку після таких дужок ставимо в самому кінці речення й тоді, коли після цитати перед дужками вже стоять такі розділові знаки, як знак питання, знак оклику, три крапки.

Почуймо ці слова: Облиши забобони, обмий совість, а потім одежу, залиши усі свої хиби і підіймайся! (Г. Сковорода).

Якщо ж вказівку на автора (джерело) наводимо нижче (у дужках чи частіше без них), зокрема в епіграфах, після цитати ставимо крапку чи інший потрібний розділовий знак, а після такої вказівки її не ставимо. Наприклад:

Юрій Яновський
МАЙСТЕР КОРАБЛЯ

Забирайте же с собою в путь, выходя из мягких юношеских лет в суровое, ожесточающее мужество,— забирайте с собою все человеческие движения, не оставляйте их на дороге: не подымете потом!

H.B. Гоголь

*Nein! hieß hat es keine Not:
Schwarze Madchen, weibes Brot!
Morgen in ein ander Stadtchen:
Schwarzes Brot und weibe Madchen.*

J.W. Goethe

*But the standing toast that pleased me most
Was, «The wind that blows, the ship that goes,
And the lass that loves a sailor!»*

C. Dibdin

O navis, referent in mare te novi Fluctus?

Horatius

5. Використовуючи у власному тексті цитати, НЕОБХІДНО дотримуватися вимог добросердістості, тобто 1) не цитувати більше, ніж потрібно; 2) інтерпретувати цитату відповідно до її змісту; 3) завжди вказувати на точне джерело цитати або на її автора.

Пишучи власне висловлення, варто взяти на озброєння лапки для виокремлення слів, щодо яких є сумніви. Завдяки цьому можна попередити читача про їхню метафоричність, неточність або про їхню авторську інтерпретацію тощо.

